

РОЗДІЛ 4

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.6(477)

ПРАВОВІ ОСНОВИ ЩОДО СТВОРЕННЯ ЕКСПЛУАТУЮЧОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ (ОПЕРАТОРА) У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ

Кронда О.Ю.,
к.ю.н., асистент кафедри інтелектуальної власності
юридичного факультету

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розкрито правові основи щодо створення експлуатуючої організації (оператора) у сфері поводження з радіоактивними відходами в Україні. Досліджується діяльність спеціалізованих підприємств у сфері поводження з радіоактивними відходами. Обґрунтовано створення експлуатуючої організації (оператора) у сфері поводження з радіоактивними відходами.

Ключові слова: поводження з радіоактивними відходами, спеціалізовані підприємства, експлуатуюча організація (оператор).

Кронда О.Ю. / ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ОТНОСИТЕЛЬНО СОЗДАНИЯ ЭКСПЛУАТАЦИОННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ (ОПЕРАТОРА) В СФЕРЕ ОБРАЩЕНИЯ С РАДИОАКТИВНЫМИ ОТХОДАМИ В УКРАИНЕ / Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина

В статье исследуется деятельность специализированных предприятий в сфере обращения с радиоактивными отходами. Обосновано создание эксплуатирующей организации (оператора) в сфере обращения с радиоактивными отходами.

Ключевые слова: обращение с радиоактивными отходами, специализированные предприятия, эксплуатирующая организация (оператор).

Kronda O.Y. / FUNDAMENTAL LEGAL PRINCIPLES OF CREATING THE OPERATING ORGANIZATION (OPERATOR) IN THE SPHERE OF DEALING WITH RADIOACTIVE WASTE IN UKRAINE / Kyiv National University named after Taras Shevchenko, Ukraine

Work of specialized enterprises in the sphere of dealing with radioactive waste is investigated. Creation of the operating organization (operator) in the sphere of dealing with radioactive waste is substantiated. It is suggested to amend the Law of Ukraine "On radioactive waste management" in the part concerning the operating organization (operator) in the sphere of radioactive waste management.

The result of research is a comparative analysis of the laws of Ukraine in the sphere of radioactive waste with the laws of Russian Federation. Thus, appreciating the experience of the Russian Federation, we believe that the operating organization (operator) in the sphere of radioactive waste management should be one organization that will be responsible for the management of radioactive waste in the field of radioactive waste management.

In the article the author proposes to establish a national operator and to adopt the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On appointment of the operating organization (operator) in the sphere of radioactive waste management". Thus, it will be one organization that will be responsible for the management of radioactive waste from the moment of their receipt. Also, the operator will implement activities to final burial of radioactive waste nuclear and non-nuclear origin.

Key words: dealing with radioactive waste, specialized enterprise, operating organization (operator), legal regulation of radioactive waste control.

Проблема забруднення навколишнього природного середовища радіоактивними відходами є однією з найбільш актуальних екологічних проблем. Сталий розвиток України, висока якість життя і здоров'я її населення, національна безпека можуть бути забезпечені тільки за умови збереження природних систем, недопущення їх забруднення радіоактивними відходами. Для цього необхідно формувати й послідовно реалізовувати єдину державну політику в галузі екології, спрямовану на охорону навколишнього природного середовища. Більш того, досвід передових зарубіжних країн показує, що успішне вирішення проблем у сфері поводження з радіоактивними відходами можливо лише в рамках єдиної державної системи.

Дослідження правового регулювання у сфері забезпечення ядерної та радіаційної безпеки в Україні, до якої відноситься і сфера поводження з радіоактивними відходами, здійснювали окремі науковці, як зарубіжні, так і вітчизняні, а саме: Г.І. Балюк, А.І. Йойриш, А.Л. Деркач, О.В. Сушик, Т.О. Тітова, Ф.Е. Гірусов та інші.

Автор статті Кронда О.Ю. в дисертаційній роботі «Правове регулювання поводження з радіоактивними відходами в Україні» розкрила правові проблеми у сфері

поводження з радіоактивними відходами. Проте правові проблеми щодо створення експлуатуючої організації (оператора) у сфері поводження з радіоактивними відходами не розглядалися, досліджувалися фрагментарно, що і спонукало для подальших напрацювань у вищезазначеній сфері.

Ст. 33 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [1] передбачено у сфері забезпечення ядерної енергії та радіаційної безпеки, куди входить і сфера поводження з радіоактивними відходами, експлуатуючу організацію (оператора). Відповідно до вищевказаного Закону експлуатуюча організація (оператор) – це призначена державою юридична особа, яка здійснює діяльність, пов'язану з вибором майданчика, проектуванням, будівництвом, введенням в експлуатацію, експлуатацією, зняттям з експлуатації ядерної установки або вибором майданчика, проектуванням, будівництвом, експлуатацією, закриттям сховища для захоронення радіоактивних відходів, забезпечує ядерну та радіаційну безпеку і несе відповідальність за ядерну шкоду.

Проте такої експлуатуючої організації у сфері поводження з радіоактивними відходами в Україні немає.

Існує велика кількість державних спеціалізованих підприємств у сфері поводження з радіоактивними відходами, а саме: Державна корпорація «Українське державне об'єднання «Радон», Державне спеціалізоване підприємство «Комплекс», Державне спеціалізоване підприємство «Чорнобильська АЕС» та інші, що здійснюють свої повноваження, які покладені на них законодавчими актами у вищезазначеній сфері, та діють відповідно до своїх статутів. Вищенаведені підприємства здійснюють приймання радіоактивних відходів від виробників, забезпечують подальше поводження з ними, в тому числі здійснюють зберігання та захоронення радіоактивних відходів.

Виконання повного комплексу робіт у сфері поводження з радіоактивними відходами неядерного циклу та ліквідацію радіаційних аварій покладено на Державну корпорацію «Українське державне об'єднання «Радон», яка підпорядковується Міністерству надзвичайних ситуацій України [2].

До складу Об'єднання входять вісім підприємств по поводженню з радіоактивними відходами, які розміщені в різних областях України.

На даному етапі спеціальні міжобласні комбінати ДК «Українське державне об'єднання «Радон» призначені для зберігання РАВ від промисловості, медицини, наукових установ та виконують такі види робіт: зберігання рідких та твердих РАВ, що утворені на промислових, медичних та науково-дослідних установах; транспортування РАВ, у тому числі і ВЯП з місця їх зібрання та тимчасового зберігання з вищезазначених підприємств; ліквідація радіаційних аварій, що пов'язані з виявленням втрачених ВЯП та РАВ [3, ст. 8].

Наступним спеціалізованим підприємством у сфері поводження з РАВ, який підпорядковується Міністерству надзвичайних ситуацій України, є ДСП «Чорнобильська АЕС», що було створено на базі Чорнобильської АЕС відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення державного спеціалізованого підприємства «Чорнобильська АЕС» від 25 квітня 2001 року [4].

Слід відмітити, що до юридичних осіб у сфері поводження з РАВ також відноситься НАЕК «Енергоатом», що підпорядкований Міністерству енергетики і вугільної промисловості України. НАЕК «Енергоатом» здійснює свої повноваження відповідно до постанови Кабінету Міністрів «Про створення Національної атомної енергогенеруючої компанії «Енергоатом» від 17 жовтня 1996 року [5]. Проте такі повноваження стосуються лише радіоактивних відходів атомної промисловості.

Питання поводження з відходами видобутку і переробки уранових руд відноситься до сфери діяльності ДП «Східно гірничо-збагачувальний комбінат», яке підпорядковується Міністерству енергетики та вугільної промисловості України.

Також у сфері поводження з радіоактивними відходами діють і інші спеціалізовані підприємства, такі як: ДСП «Комплекс», ДП «Бар'єр», ДСП «Центр переробки та захоронення техногенних відходів «Техноцентр», ДСП «Науково-технічний центр по дезактивації та комплексного поводження з радіоактивними відходами, речовинами, джерелами іонізуючого випромінювання» [6].

Аналізуючи сферу дії та повноваження державних підприємств у сфері поводження з радіоактивними відходами, можна стверджувати, що спеціальні міжобласні комбінати ДК «УкрДО «Радон» призначені для зберігання радіоактивних відходів від промисловості, від медицини та наукових установ, а НАЕК «Енергоатом» здійснює свою діяльність лише стосовно радіоактивних відходів атомної промисловості. ДСП «Комплекс» та ДСП «Чорнобильська АЕС» утворені для виконання робіт, пов'язаних із ліквідацією наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, для безпечного зняття з експлуатації першого – третього енергоблоків ЧАЕС та інших атомних електростанцій, пе-

ретворення об'єкта «Укриття» в екологічно безпечну систему. А ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» та ДП «Бар'єр» призначені для поводження з відходами видобутку і переробки уранових руд та приведення небезпечних уранових об'єктів в екологічно безпечний стан та забезпечення захисту населення і охорони навколишнього природного середовища від шкідливого впливу іонізуючого випромінювання [6].

В. Б. Авер'янов зазначає, що «з точки зору науково-системної ідеології найкращі результати діяльності ієрархічно організованої системи можуть бути забезпечені за умови її моноцентричної, а не поліцентричної структурної побудови. Тобто за умови, коли усі структурні ланки системи підлягають керуючому впливу саме з одного (а не з кількох) владно-організаційного центру» [7]. На нашу думку, такий центр має бути утворений у сфері поводження з радіоактивними відходами.

На нашу думку, велика кількість спеціалізованих підприємств, які здійснюють зберігання і захоронення радіоактивних відходів у сховищах, ще раз доводить наявність різних правових режимів для вищезазначених видів сховищ та необхідність призначення єдиного оператора у сфері поводження з радіоактивними відходами [6, ст. 171].

На основі вищезазначеного пропонується створити вищезазначену організацію шляхом прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про призначення експлуатуючої організації (оператора) у сфері поводження з радіоактивними відходами». Таким чином буде визначена єдина організація, яка нести відповідальність за поводження з радіоактивними відходами з моменту їх отримання. Також буде уповноважена вести діяльність по остаточному захороненню радіоактивних відходів як ядерного, так і неядерного походження.

Застосування радіоактивних матеріалів у промисловості, медицині та наукових дослідженнях, а також при отриманні ядерної енергії неминуче призводить до утворення радіоактивних відходів. Важливість безпечного поводження з радіоактивними відходами для захисту здоров'я людини і навколишнього середовища визнана давно, і в цій області накопичений значний досвід. Досвід передових зарубіжних країн показує, що успішне вирішення проблем у сфері поводження з радіоактивними відходами можливе лише в рамках єдиної державної системи.

Якщо навести приклад Російської Федерації, то 11 липня 2011 року був прийнятий Закон «Про поводження з РАВ та про внесення змін в окремі законодавчі акти Російської Федерації», яким було визначено основні види діяльності, основні обов'язки та джерела фінансування діяльності по поводженню з радіоактивними відходами, в тому числі по остаточній ізоляції [8].

Таким національним оператором у сфері поводження з радіоактивними відходами стало Федеральне державне унітарне підприємство «Національний оператор по поводженню з радіоактивними відходами (далі – ФДУП «НО РАВ»).

Так, відповідно до ч. 2 ст. 20 Закону Російської Федерації «Про поводження з РАВ та про внесення змін в окремі законодавчі акти Російської Федерації» [8] національний оператор здійснює наступні види діяльності:

- 1) забезпечує безпечне поводження з прийнятими на захоронення радіоактивними відходами;
- 2) забезпечує експлуатацію та закриття пунктів захоронення радіоактивних відходів;
- 3) виконує функції замовника проектування та спорудження пунктів захоронення радіоактивних відходів;
- 4) готує прогнози обсягу захоронення радіоактивних відходів, розвитку інфраструктури з поводження з радіоактивними відходами та розміщує відповідну інформацію на сайті національного оператора і сайті органу державного управління в галузі поводження з радіоактивними відходами в мережі Інтернет ;

5) технічне та інформаційне забезпечення державного обліку та контролю радіоактивних речовин та радіоактивних відходів;

6) інші види діяльності відповідно до законодавства Російської Федерації.

Таким чином, в Російській Федерації з метою організації та забезпечення безпечного та економічно ефективного поводження з радіоактивними відходами створилась єдина державна система поводження з радіоактивними відходами.

Отже, позитивно оцінюючи досвід Російської Федерації, вважаємо, що експлуатуюча організація (оператор) у сфері поводження з радіоактивними відхода-

ми повинна стати головною та відповідальною у сфері поводження з радіоактивними відходами. Обов'язково така організація повинна здійснювати експлуатацію об'єктів зберігання радіоактивних відходів, створювати пункти захоронення радіоактивних відходів, здійснювати моніторинг пунктів захоронення радіоактивних відходів.

На основі вищенаведеного запропоновано внести відповідні зміни до Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами» та прийняти постанову Кабінету Міністрів України «Про призначення експлуатуючої організації (оператора) у сфері поводження з радіоактивними відходами».

ЛІТЕРАТУРА

1. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 8 лютого 1995 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. сайт ВР України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=39%2F95-%E2%F0>
2. Питання Українського державного об'єднання «Радон» : постанова від 21 вересня 1992 р. [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Офіц. сайт ВР України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=545-92-%EF>
3. Разработка национальной стратегии и концепции по обращению с радиоактивными отходами в Украине, включая стратегию по обращению с радиоактивными отходами НАЭК «Энергоатом». – К. : Промінь, 2008. – Т. 1. – 31 с.
4. Про утворення державного спеціалізованого підприємства «Чорнобильська АЕС» : постанова від 25 квітня 2001 р. [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Офіц. сайт ВР України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=399-2001-%EF>
5. Про створення Національної атомної енергогенеруючої компанії «Енергоатом» : постанова від 17 жовтня 1996 р. [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Офіц. сайт ВР України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1268-96-%D0%BF>
6. Кронда О. Ю. Правове регулювання поводження з радіоактивними відходами в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Кронда Ольга Юріївна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2012. – 206 с.
7. Авер'янов В. Б. Органи виконавчої влади в Україні / В. Б. Авер'янов. – К. : Ін Юре, 1997. – 48 с.
8. Об обращении с РАО и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации: федеральный закон от 11.07.2011 № 190-ФЗ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_149627/.